

**Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden**

Secretariaat:
Postbus 40184
8004 DD ZWOLLE
telefoon: 038-4572401
telefax: 038-4572399
mh.mudde@mindef.nl

VERSLAG

Achtentertigste vergadering Commissie Overleg en Voorlichting
Milieuhygiëne Vliegbasis Leeuwarden van 21 november 2011

Aanwezig:

Mevr. S. Poepjes (voorzitter)	Gedeputeerde Provincie Fryslân
Maj K. F. Beek-Regnery	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Sectie Communicatie
Dhr. A. Bennen	Gemeente Leeuwarden
Mevr. A. Boersma	Omwonenden Tytsjerksteradiel
Mevr. G. Van Delft-Jaasma	Burgemeester Gemeente Menameradiel
Drs J.H.B.W. Elgershuizen	Milieuplatform Leeuwarden
LtKol mr. H. Faber	Commando Luchtstrijdkrachten, Bureau Geluidhinder Zonering en Rapportering
Dhr. J.S Keizer	Wethouder Gemeente Leeuwarderadeel
Kol J.D. Luyt	Commandant Vliegbasis Leeuwarden
Maj G. E. Van der Meijden	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging
Mevr. H. Rijpstra	Wethouder Tytsjerksteradiel
Dhr. S.H. Slotegraaf (verslag)	Provincie Fryslân
Dhr. G.F.J. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menameradiel
8 belangstellenden	

Afwezig:

Mevr. L.I.Diks (wethouder Gemeente Leeuwarden) wordt vervangen door dhr. A. Bennen.
Dhr. T. Liebrechts (VROM-Inspectie) - wordt niet vervangen
Dhr. drs. M.H. Mudde (secretaris) - wordt niet vervangen
Dhr. K.D. Stormer (Omwonenden Leeuwarden) - wordt niet vervangen

1. Opening:

De voorzitter heet de aanwezigen welkom en opent de vergadering.

2. Mededelingen:

Dhr. Slotegraaf meldt dat hij vandaag het verslag schrijft aangezien dhr. Mudde vandaag de minister gezelschap houdt bij de opening van het eerste windmolenparkje van defensie in Coevorden.

De agenda en alle overige vergaderstukken zijn toegezonden met brief van 7 november 2011.

Ook zijn de stukken op de website www.fryslan.nl/covm geplaatst.

Dhr. Faber heeft alvast zijn opvolger, dhr. P. Hardebol meegenomen. Dhr. Hardebol gaat vanaf april 2012 dhr. Faber vervangen.

De voorzitter meldt dat het vandaag de laatste vergadering is van mevr. van Delft. Ze stopt per 1 februari 2012 als burgemeester van Menameradiel. Ze wordt bedankt voor haar bijdrage.

Voor dhr. Elgershuizen en de voorzitter is het vandaag de eerste vergadering.

Dhr. Luyt wil graag van de gelegenheid gebruik maken om zijn dank uit te spreken richting de gemeenten en de dorpen rondom de succesvolle luchtmachtdagen in september. **Dhr. Keizer** bedankt defensie voor het rekening houden met de dorpsfeesten. **Dhr. Verf** sluit zich daarbij aan.

Dhr. Verf is benaderd door leden van een Brabantse COVM om eens een burgerbijeenkomst te organiseren. Hij houdt de COVM hiervan op de hoogte.

3. **Suggesties voor te bespreken onderwerpen.**

Dhr. Verf geeft aan dat hij onder punt 8 wil ingaan op de rondetafelconferentie van 30 maart in het gebouw van de Tweede Kamer.

4. **Inventarisatie gesprekspunten publiek.**

De voorzitter vraagt of er op de publieke tribune personen zijn die bij een van de agendapunten het woord wensen te voeren. Mevr. Tichelaar geeft aan hiervan gebruik te willen maken. Ze vraagt defensie om in het vervolg de juiste Friese plaatsnamen te gebruiken voor Menameradiel. Verder heeft ze vragen over nut en noodzaak van de demo. Deze worden onder punt 9.2 verder besproken.

5. **Verslag vorige vergadering.**

Het verslag van de op 14 maart 2011 gehouden zevenendertigste vergadering van de commissie (toegezonden als *nr.LW/11.38/1*) wordt besproken. Het volgende wordt opgemerkt:

- * Blz 2, ag.pt 5, **Dhr. Veldman** vraagt of al bekend is, wanneer de demonstratie met de simulator (vergelijking geluid F16 en F35) kan plaatsvinden. **Dhr. Faber** antwoordt dat nog gewerkt aan de vulling van het systeem.
- * Blz. 3, ag.pt. 8, 10^e regel: **Dhr. Keizer** meldt dat zijn naam verkeerd geschreven is (Keijzer).
- * Blz 4, ag.pt 10, 3^e regel: **Dhr Keizer** vindt dit een vreemde zin. **Dhr. Faber** corrigeert deze zin. Er had moeten staan "Dat de jaarcontour binnen de vastgestelde geluidszone is gebeven."
- * Blz 5, ag.pt 12, **Dhr. Elgershuizen** vraagt zich af of de softwarefout ook gevolgen heeft voor eerdere berekeningen en de drempelwaarde. Dhr. Faber legt uit dat de fout een gevolg is van een update in de software. Deze fout is hersteld.

De voorzitter wordt voor spoedoverleg met de CdK weggeroepen. mevr. Van Delft neemt over.

6. **Lijst van aandachts- en actiepunten**

Mevr Van Delft stelt de aandachts- en actiepunten aan de orde (toegezonden als *nr. LW/11.38/2*), voor zover deze niet zijn afgedaan c.q. zijn geagendeerd zijn voor deze vergadering:

- * Punt 1: Voorlichtingsbrochure COVM's
Dhr. Faber deelt mede dat tekst betreffende het medegebruik is aangepast.
- * Punt 5: Voorlichtingsbrochure Vliegbasis Leeuwarden
Is afgehandeld, punt kan van de lijst worden gehaald.
- * Punt 6 Normering Kosteneenheid/Ontwikkeling Europese norm
Dhr. Verf vindt het wel heel lang duren en vraagt naar de stand van zaken. **Dhr. Faber** antwoordt dat het NLR nog druk bezig is met de technische aspecten. Het is technisch nog niet mogelijk
- * Punt 9: Klachtenbehandeling
N.a.v. klacht 331 (Belgische oefening) meldt Mevr. Beek dat er sprake was van twee oefeningen in dezelfde regio. Daarover is een persbericht verzonden.

7. **Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken.**

7.1 Publicatie Staatscourant 29 september 2011 betreffende beschikking inzake medegebruik militair luchtvaartterrein Leeuwarden (*toegezonden als nr. LW/11.38/3*).

Dhr. Verf vraagt om hoeveel vluchten het gaat. **Dhr. Luyt** antwoordt dat het om kleine aantallen gaat. Een start voor het weekend en een landing na het weekend. De Hawker Hunters worden voornamelijk ingezet bij vliegshows in het buitenland.

7.2 Brief Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu van 21 juni 2011 aan Voorzitter van de Tweede Kamer met antwoorden op Kamervragen Startnota Luchtruimvisie (toegezonden als *nr. LW/11.38/4*, *geagendeerd op verzoek van dhr. Verf*).

Dhr. Verf geeft aan dat het stuk ter kennisname is en dat het hem gaat om de beantwoording van vraag 44.

7.3 Brief Directeur Ruimte, Milieu en Vastgoedbeleid van 30 maart 2011 betreffende de goedkeuring van de begroting van de commissie over 2011 (*toegezonden als nr. LW/11.38/5*).

De Commissie neemt kennis van het stuk.

8. Opvolging F-16.

- * **Dhr. Luyt** meldt dat het kabinet besloten heeft tot de aanschaf van twee testtoestellen. Deze worden nu gebouwd in de USA. Er wordt in internationaal verband een testprogramma opgesteld. De testen vinden volledig in de USA plaats. De bezuinigingen op defensie hebben geleid tot een andere fasering. De planning is nu dat er niet voor 2019 een JSF op Leeuwarden zal vliegen. Het volgende kabinet neemt hierover een besluit **Dhr. Bennen** geeft aan dat we ons nu dan niet druk moeten gaan maken over de komst van de simulator. **Dhr. Verf** sluit zich daarbij aan.

- * **Dhr. Verf** geeft aan dat hij op 30 maart met Piet Adema naar de ronde tafelconferentie van de Tweede Kamer geweest is. Het meest verontrustend vond **dhr. Verf** het verhaal van dhr Muchal van Geluidsconsult bv. Dhr. Muchal beweerde dat de 2^e geluidsmeting van oktober 2008 niet gehouden is volgens de geldende internationale voorschriften. En ook niet volgens het Nederlandse Rekenmodel. Met name zou de luchtvochtigheid veel te laag zijn geweest om te kunnen meten. Deze was 8% terwijl we in Nederland gemiddeld 70% aanhouden. En hoe droger de lucht hoe meer het geluid gedempt wordt. Nu hoeft het geen ramp te zijn, mits het rekenkundig gecorrigeerd wordt. En dat is nu juist niet gebeurd. Dhr Muchall stelde dat het wegstrepen tegen elkaar (te droge lucht versus temperatuursinversie) wat het NLR gedaan heeft wetenschappelijk onverantwoord was. Want onder de 20% is er geen rekenmethode voor een correctie. Niemand weet hoe groot het effect dan is op de geluidsdemping. Ook het NLR niet. Het RIVM heeft dat ook op geen enkele wijze kunnen checken, omdat je dan alle frequentiespectra moet kunnen inzien. Ze hebben daar slechts één van kunnen inkijken. Ook weet niemand hoe groot de invloed van de temperatuursinversie was, omdat er op grotere hoogte geen microfoons zaten. Dhr Muchall gaat er in zijn indicatieve berekening vanuit dat het geluidsniveau uiteindelijk veel hoger is dan het NLR gesteld heeft. Hij komt rond de 117 dBA uit. Dit zou betekenen dat er geen 85% van het benodigde aantal JSF vluchten in Nederland gehouden kunnen worden, maar slechts 10-20%. Daarnaast vindt **dhr. Verf** het verontrustend dat het voorstel van het RIVM om een permanent geluidsmetnet op te zetten, geen kans van slagen heeft. De coalitiepartijen hebben dit advies niet overgenomen.

Dat brengt **dhr. Verf** tot de verontrustende conclusie dat het geluidsniveau van de JSF nog steeds niet helder in beeld is. Wat hem betreft zou de 2^e geluidsmeting ook ongeldig verklaard moeten worden. Er zou een hele nieuwe geluidsmeting moeten plaatsvinden, die wel voldoet aan de internationale Icao normen en aan het Nederlandse rekenmodel. En voor aanschaf van de JSF zou de overheid een permanent geluidsmetnet moeten garanderen.

Waar mogelijk komen de heren Verf en Veldman later nog met constructieve voorstellen. De geluidsdiscussie is wat hen betreft, nog niet afgelopen. Het geluid moet maximaal aandacht krijgen. Voor aanschaf moet 100% zekerheid zijn over het geluid. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van omgeving, gemeenten maar ook de luchtmacht.

Dhr. Luyt antwoordt dat hoor en wederhoor heeft plaatsgevonden en dat de vaste Kamercommissie geen aanleiding heeft gezien tot vervolgonderzoek. Het is niet zinvol deze discussie hier in de COVM over te doen. De second opinion van het RIVM is duidelijk. Die geeft aan dat de JSF in beginsel op Leeuwarden kan vliegen. Hij begrijpt de zorg, maar met de huidige kennis en inzichten komen we nu niet verder. In de testfase worden meer gebruikservaringen opgedaan. Die ervaringen zullen in de COVM worden gedeeld.

De voorzitter neemt het voorzitterschap weer over van mevr. Van Delft .

9. Klachtenbehandeling.

9.1 Klachtenoverzicht Sectie Communicatie Vliegbasis Leeuwarden.

- * Overzicht januari 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6a)
Dit overzicht geeft geen aanleiding tot vragen of opmerkingen.

- * Overzicht februari 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6b)
Dhr. Verf spreekt zijn waardering uit voor het feit dat er ondanks het avondvliegen slechts 1 klacht is.

- * Overzicht maart 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6c)
Dhr. Veldman merkt op dat meer dan 80% van de klachten uit Jelsum, Marssum of Cornjum komen. In september is dat andersom. Hij spreekt zijn zorg hier over uit. **Dhr. Luyt** legt uit dat het demovliegen nu eenmaal voor extra overlast zorgt. Dit demovliegen is belangrijk voor de werving. In maart en mei waren de weersomstandigheden zodanig dat vliegen boven Leeuwarden noodzakelijk was. Normaal gesproken wordt ook geoefend boven bijvoorbeeld de schietrange de Vliehors, Gilze Rijen e.d. om zo de overlast te spreiden. **Dhr. Elgershuizen** vraagt n.a.v. klacht 50 of hert vaker voorkomt dat kinderen bang zijn. Volgens **mevr. Beek** wordt het dan expliciet vermeld. Na enige discussie biedt **dhr. Luyt** aan om te bekijken of er bij de scholen in de omgeving behoefte is aan extra uitleg. **Dhr. Keizer** was opgevallen dat er op 14 maart boven de bebouwde kom is gevlogen. De klachten bevestigen dan beeld. Hij vindt dat onacceptabel. **Dhr. Luyt** legt uit dat er op basis van radarbeelden naar gekeken is. Als de perceptie zo is zal er extra naar gekeken worden.
- * Overzicht april 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6d)
Dhr. Verf merkt op dat er ondanks het demovliegen slechts 2 klachten zijn.
- * Overzicht mei 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6e)
Dhr. Elgerhuizen vraagt naar aanleiding van een klacht over de NH90 of boeren van tevoren geïnformeerd worden over de vliegactiviteiten. **Mevr. Beek** geeft aan dat als het van te voren bekend is dit inderdaad zo is..
- * Overzicht juni 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6f)
Dit overzicht geeft geen aanleiding tot vragen of opmerkingen.
- * Overzicht juli 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6g)
Dhr. Elgershuizen vraagt naar aanleiding van klachten over neerkomende deeltjes of bekend is wat er allemaal aan stoffen vrijkomt. **Dhr. Faber** geeft aan het inderdaad bekend is maar dat er geen normen voor zijn.
- * Overzicht augustus 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6h)
Dhr. Verf vraagt zich af wat dat nu precies was met het NLR. **Mevr. Beek** geeft aan dat daar een persbericht over verschenen is. Het betroffen demovluchten ten behoeve van onderzoek door het NLR. Hoewel het afwijkende vluchten waren zijn het normale demovluchten.
- * Overzicht september 2011 (toegezonden als nr. LW/11.38/6i)
Dhr. Veldman viel op dat er relatief weinig klachten uit de directe omgeving zijn. Dit is vreemd ten opzichte van bijvoorbeeld het demovliegen in maart. **Dhr. Luyt** legt uit dat het te maken heeft met de verwachtingen van de omgeving. In de directe omgeving was men kennelijk bekend met wat er zou gebeuren. **Mevr. Beek** vult aan dat er nu in september Meer en andere vliegtuigen waren. In maart betrof het uitsluitend de eigen demo. **Mevr. Rijpstra** wil graag vermeld zien dat er slecht 1 klacht uit Tytsjerksteradiel was. Waarvan akte.

9.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten.

Klacht van dhr. Verf 4/11

Volgens **dhr. Verf** startten er op vrijdag 4/11 een aantal f16's met naverbrander richting Marssum. Ze gingen aan het einde van de baan rechtsaf. Dit gaf veel lawaai. Wat was hier aan de hand? **Dhr. Van der Meijden** geeft aan dat het hier ging om geplande circuits. Dit vindt nu minder plaats dan vroeger, vandaar dat het wellicht opvalt. Ze vlogen de normale patronen, alleen wat meer dan anders. overigens vlogen ze zonder naverbrander.

Klachten mevr. Tichelaar van de publieke tribune.

Mevr. Tichelaar geeft aan niet veel te kunnen met de reactie van dhr. Luyt betreffende de nut en noodzaak van het demovliegen. Zeker in tijden van financiële crisis lijkt het voor de hand te liggen er mee te stoppen. Voor haar is en blijft het stuntvliegen. Ze vraagt zich af of er ook een

stuntvlieger op de F35 komt. Verder vraagt ze zich af of het mogelijk is om net als op Schiphol bij landingen te gaan werken met glijvluchten. Dit is geluidsreducerend.

Dhr. Luyt legt nogmaals uit dat de demo's van belang zijn voor de werving. De jongere generatie kan zo zien wat de luchtmacht in huis heeft. De luchtmachtdagen zijn daar uitermate geschikt voor. Bovendien geeft de minister daar de opdracht voor. Er wordt getracht de oefeningen zoveel als mogelijk te spreiden. Over de F 35 valt volgens dhr. Luyt nog niets te zeggen. De vergelijking met Schiphol gaat volgens **dhr. Luyt** niet op. Civiel en militaire luchtvaart zijn niet met elkaar te vergelijken. Er gelden stringente procedures voor het landen. Die worden opgevolgd. Voor het overige houdt de luchtmacht zich vast aan de geluidscontour.

10. Rapportage jaarberekening 2010 Vliegbasis Leeuwarden (onderzoek ex artikel 25 lid 4 LVW)

De voorzitter stelt de door het Bureau Geluidhinder, Zonering en Rapportering opgestelde jaarrapportage Vliegbasis Leeuwarden betreffende het jaar 2010 (*toegezonden als nr. LW/11.38/7*) aan de orde. **Dhr. Faber** merkt op dat het een van de hoofdtaken van de COVM is om vast te stellen of de jaarcontour binnen de vastgestelde geluidszone blijft. Ook in 201 was dat het geval. **Dhr. Verf** vraagt of er nog maatregelen worden getroffen aan de krappe Westeinde kant. **Dhr. Faber** antwoordt dat de SAR aan die krapte bijdraagt en dat de planning is dat de SAR in 2013 van de basis zal verdwijnen.

11. Luchthavenbesluit vliegbasis Leeuwarden

Dhr. Faber legt uit dat het al dan niet open blijven van MVK De Kooy een reden is voor de vertraging van de procedure. Inmiddels is daar duidelijkheid over. De planning is dat eind dit jaar of eerste kwartaal 2012 het luchthavenbesluit voor Leeuwarden wordt opgesteld. De geluidszone blijft gelijk. Vandaar dat de procedure ambtshalve wordt opgepakt.

Mevr. Rijpma zou graag schriftelijk bevestigd zien dat de geluidszone gelijk blijft, zodat zij daar rekening mee kunnen houden in verband met bouwplannen en bestemmingsplan. **Dhr. Keizer** vraagt n.a.v. het verslag van 3 maart 2011 (*toegezonden als nr. LW/11.38/8*), wat er bedoeld wordt met 10-6 en naar het hoe en waarom van het onderscheid tussen bouwmogelijkheden voor nieuwbouw binnen en buiten de bebouwde kom. **Dhr. Faber** antwoordt dat in het BML nu eenmaal afgesproken is dat er verschillend omgegaan wordt met binnen of buiten de bebouwde kom. Defensie zegt alleen of er wel of niet gebouwd kan worden. Defensie zegt niets over omvang van het bouwproject. Dat is aan de gemeente.

Verder legt **dhr. Faber** uit dat de 10-6 slaat op externe veiligheid. De 10⁻⁶ contour houdt in, de kans van 1 op de miljoen om te overlijden als gevolg van een ongeval met een vliegtuig als je een jaar lang onbeschermd op die plek verblijft. Hierover is in de wet een 'kan'-bepaling opgenomen. Het is dus niet verplicht om dit in een luchthavenbesluit op te nemen. **De voorzitter** vult nog aan dat het daarmee niet juridisch maar wellicht wel politiek afdwingbaar kan zijn.

Dhr. Verf vraagt n.a.v. het artikel over Uden (*toegezonden als nr. LW/11.38/10*), of de minister inderdaad besloten heeft om de inwerkingtreding van het BML los te koppelen van de inwerkingtreding van het luchthavenbesluit. **Dhr. Faber** geeft aan dat de minister heeft besloten dat niet te doen.

12. Begroting2012

De door de secretaris opgestelde concept-begroting voor het jaar 2012, (*toegezonden als nr. LW11.38/11*) leidt niet tot opmerkingen.

13. Informatie over gebruik Vliegbasis.

Dhr. Luyt spreekt nogmaals zijn dank uit aan de omgeving vanwege de Luchtmachtdagen. De volgende Luchtmachtdagen staan gepland voor 2016. Ook dan zal de Luchtmacht weer rekening houden met de omgeving.

Als gevolg van de extra missie in Libië is het aantal vliegreun lokaal flink gereduceerd. De oefening Frisian Flag en de FWIT-training hebben dit jaar geen doorgang gevonden. De omgeving moet er rekening mee houden dat er in 2012 meer geluid zal worden geproduceerd. Dan zal er in april wel een Frisian Flag gehouden worden en zal ook een FWIT-trainingprogramma plaats vinden. 2012 zal verder een hersteljaar zijn voor de vliegers (Libië/Afganistan e.d.). Hierdoor en vanwege financiële redenen, zal er in 2012 geen groot oefenprogramma in Canada/USA plaats gaan vinden. De demo zal overgaan naar Volkel, maar zal wel zo nu en dan blijven oefenen boven Leeuwarden. **Dhr. Luyt** deelt verder nog mee dat de basis zal blijven opereren met 2 squadrons. De vliegreunproductie blijft voorlopig gelijk. De SAR zal in 2013 van de basis verdwijnen. Op een vraag van **dhr. Bennen** antwoordt **dhr. Luyt** dat het nog niet bekend is of er eventueel nog taken bij gaan komen.

Op een vraag van **dhr. Veldman** antwoordt **mevr. Beek** dat er nog een persbericht zal verschijnen over

het avondvliegen in 2012.

14. Rondvraag

Geen van de aanwezigen maakt gebruik van de rondvraag.

15. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering. De vergaderingen van de commissie in 2012 zijn gepland op 5 maart 2012 en 12 november 2012.